

MAGYAR ZSIDÓ,
VAGY:
ZSIDÓ MAGYAR?

Írta:

Hartmán Lipót

PÉCSETT,
nyomtatott a lyceumi nyomdában, 1848.

E l ő s z ó .

Igazságos ügyben könnyű üdvédkedni. –

Ilyen úgy a zsidókérdés, melly melleit e lapokban avatlan létemre szót emelni merek, meggondolván: ki az emberiség ügyét védelmezi, annak nem szükség, előbb erre hivatási és képességet bebizonyítania.

Noha pedig ez ügyben, csak hazánkban is, már annyi mondatolt, hogy alig marad még halra valami, mi többé vagy kevésbbé kimerítve, már sem érintetett volna: még sem ijeszt vissza, ezzel Csekély véleményemet, mind ösmeretést, mind östoeretlent a legújabb időeseményekkel támogatva, elmondani; mire nézve saját nézeteim mellett, „Die Österreichischen Juden” című művecskének legáltalánosb pontjait is itt ott fölhasználtam.

Kecsegtet a remény, hogy nem az én szavam, hanem az igazság és méltányosság szava, nem fog soká hatás nélkül elhangzani, és a zsidók sorsa fölött kimondatik a kegyetlenség és igazságtalanság „ne-tovább” ja.

N. Kanizsa, tavaszutó 1848,

A szerző.

Még jőni kell, még jőni fog
Egy jobb kor, melly után
Buzgó imádság epedez
Száz ezrek ajakán.
„Szózat.”

– Mert öröm és bú egy kebelben
nem honolhat.

Szemere Bertalan.

A hajdankornak sötétsége, a vakbuzgóság több százada után végre oszlani kezdvén, mindinkább megszüntek azon szomorú idők, melyekben emberek ezrei a megrögzött előítéleteknek, emésztő tűz – és vasnak kegyetlen tartalékjává lettek, a kor szelídülésnek, a babonás vakhit mindinkább enyészetnek s fiz ész világosodásnak indult, míg végre az emberek, józanabb okosságra térvén, kibékültek egymással, s hogy teljes bátorságban élhessenek, bizonyos jogszövetség iránt egyeztek meg egymással az együtt lakó emberek: s alakultak a különféle emberek s népfajok, majd többé majd kevesebbé szabad és bátor népekké.

Hazánk a szabadabb országok egyike lett. A közbátorság megerősítve, kiki személye és vagyona teljes biztosságban, a rend és béke megőriztetve, a különböző vallásúak elvei kiengesztelődtek, érdekeik kiegyenlítettek? s ők elfogadtatva mindinkább a haza sánczaiba fölvetettek; csak a zsidók rekesztettek és rekesztetnek ki még ma is, a 19 században, a szabadság ezen arany korában, az emberi jogok élvezésétől; csak ők lettek és maradtak máiglan is, az egy élő Istent tisztelő ősi vallásuknak kíméletlen áldozatja. – A zsidó, a kormány pártfogása daczára is, megvettetik, üldöztetik és elnyomatik; mert hajdan, midőn még az emberi ész és a fölvilágosodás

eloszthatlan homálytól volt körülhálózva, ősei Jézust – kiben nem a világ megváltóját, a keresztyény hit alkotóját ugyan, hanem a római iga alóli megszabadtónak el ösmerni nem tudott mesiást üldözve, – szerencsétlenül megtámadták s megölték, nehogy római kényuraiktól lázadásért ostoroztassanak. Később pedig, midőn e szent ürügy elkopottnak látszék, boldogtalan ráfogásukra vetemedtek ellenök: kútmérgezések – embervér használata –, a dögvész és éhség országba hozásával s egyéb képtelenségekkel vádoltatlak; s így a zsidók mindnyájan különbség nélkül elkárhoztatlak és lakoltak őseiknek tizennyolcz század előtt el- s nem követett hibáikért, üldöztesükben minden titkolózás nélkül nyilvánulván a zsidógyűlölet, s elterjedvén legkésőbbi utódjaikra is.

Az előítéletek hatalmával, fájdalom! egyesült a megszokottság hatalmat s így fönmaradott szomorú emléke azon kegyetlen nyomorgatásnak, mellynek csapása alatt a zsidó nép, az emberiség gyalázatára, még mai nap is nyögve sóhajt.

Újabb korban, noha minden törvényes oltalom hiányával levén is, minden semmirekellő pajkos önkényének kitéve, megvettetve a kormánytól, elkezdett a zsidó óriási erővel tökéletesbítésén munkálkodni, hogy elődjeinek netaláni vétkeit ernyedetlen munkásság és dolog által elfelejttesse. De itt viszont új s legyőzhetlen akadályokra bukkant. A hazánkba szivárgott és letelepült németek átültették egyszermind Magyarhon határai közé is hazájok egyik legmérgebs s legveszedelmesebb növényét, a hazánkban

addig nem ösmert üdvtelen zsidógyűlöletet; s ez futótűz gyanánt elterjedve, csak hamar megfogamozván a nép fogúlt tömege kebeleiben: elkorlátoztak a zsidók előtt erkölcsi állapotjok czélszerű jobbításához vezető minden utat, hogy műveltségük hiányát még további elnyomásuk alapjául is használhassák. Megkötözték kezeiket, s mégis munkakerülőknek mondták. – Ott, hol a zsidó fáradságosan kereskedésre emelkedett, – az egyetlen s eleve nem igen íszetes és gyümölcsöző tér, mellyen oda szoríttatva tengődhetett, kettős ellenét és vágytársát tekinté benne a más vallású kereskedő, ki egyedáruság üzésében a zsidó által gátoltatva hívé magát. A zsidó gyűlölet oka tehát nem a vallás különbözősége, hanem a keresetmód hasonlóságában mutatkozik létezni. –

Miután a zsidó szorgalma a kereskedést viruló állapotra emelte, a zsidóban a kereskedő s nem a zsidó üldöztetett. Nem sikerült volna a keresztény töbzsérnek, a zsidót szorgalom és nagyobb ügyesség által felülmúlni, azért inkább kényelmesebb esz-közhöz nyúlt s elűzé vágytársát a régi előítélettel a vallásosság ürügye alatt. – Legvilágosabban szól ez állítás mellett azon körülmény, hogy a leghatalmasb zsidógyűlölők s üldözők még ma is többnyire a városoknak kereskedést és mesterséget űző német lakosai közt léteznek; kik nem annyira a haza közjavával, nem a jog és igazsággal, mint inkább saját érdeküknek kizárólagos biztosításával gondolnak, kiknek a zsidó ellenes, kaján és önérdékű törekvésük

minden alkalommal nyilvánul, s mellynek legyőzése nem kevés ügybe bajba kerül polgártársaik józanabb és értelmesebb részének s az illető törvényhatóságoknak.

Erre szinte jó szolgálatot tett a köznép fogúlt, könnyenhívő s elcsábított tömege is, melly némi enyhülését látszott abban szolgasága nyomasztó érzeteinek találni, hogy vannak emberek, kik nálánál is még százszorta nyomorultabb állapotban sínlódnak, s kikből még ők is büntetlenül csúfot űzhetnek; sőt az egyébiránt jámbor magyar köznép mostanig sem adá még föl azon fonák véleményét, mit egykoron az aljas kajánság beléje oltott, mikép a zsidó csak azért élne e világon, hogy gúnyja és pajkosságának tárgya legyen; mert e balvéleménye elosztatására mind eddig még mi sem tétetett.

Hogy a papság nagy része szinte idegenkedéssel és gyűlölettel viseltetek s nyilatkozték a zsidók ellen, állásának könnyen megmagyarázható, csaknem természetes kifolyása; melly szeretetlen indulatját, életre való tudománya s műveltségének eddigi szűkmértéke s egyoldalúsága kedvezően pártolt. Mire nézve azonban, hála hazánk fölébredett géniuszának! az alsóbb rendű klérus újabb időben féligmeddig korszerűbb felvilágosodásnak kezd indulni; mi annál kívánalósb, minthogy különben is szent hivatásához tartozik, a nép, valamint a zsenge ifjúság szivéből a szeretetlen előítéletek gyökerét, befolyásuknál fogva, végképen kiirtani, s helyébe az egyetértés és felebaráti szeretet üdösb magvát hinteni. –

A mondottakban fekszik tehát oka annak, hogy mért volt a zsidó olly soká romlott állapotban, s mért kénytelen talán még most is egyes zsidó épen nem a más vallásúak, hanem egyedül üldözője s elnyomója ellen, a visszatorlásnak alattomos fegyverét használni. Mert megfordítva a viszont is csak ugyanazon eredmény mutatkoznék, mikép más felekezetű üldözött sem csókolná bizony jó szívvvel üldözője ostorát: Nyomás ellennyomást szül. – S mégis lehetne valaki olly igazságtalan, olly kába, a lábbal taposott féregnek kínos fetregését is rossz néven venni! – Ellenkező meggyőződést nyújt azonban a keresztény és zsidó közötti békés és barátságosb viszony olly helyeken, hol a világosodottabb keresztény, zsidó ember-társát nem csak élnem taszítja magától, de sőt mégis közelíti, mit a zsidó óhajtvá vár s szíves készséggel elfogad.

A tapasztalás tanítja, miként nyomorék s feltűnő rút emberek különösen kitüntetik magokat mások fölött csípős gúny- és éles nyelvvel. Oka azon körülményben rejlik: hogy már fiatakoruktól fogva társaiktól rút külsőjök miatt gúny és kacajjal illetetnek és elszoríttatnak; nem bírván pedig elég testi erővel, magukat illy pajzán illetlenségek ellen védelmezni, korán rászoktatják elméjököt olly eszközök kigondolására, mellyek a gúnyolót fékezni bírják.

Illy szerencsétlenek, s bizonyára még sokkal nagyobb mértékben sajnálatra méltók a zsidók, kiktől megtagadják a polgári tiszteletet, csupán azért mert zsidó.

Ha tehát ezen hasonlítás hazánk zsidó lakosira csak némileg is alkalmazható, s ha az ellenük mindé α időben felhozott vádak még ma is, ha csak legtávolabbról is alaposak volnának, úgy eléggé meggyőződhetett a nemzet majdnem ezred év óta arról, mikint a zsidókellenében eddig fölhasznált szorongató és mind a két részt becstelentető eszközök a várt sükert előidézni alkalmasok nem levén, javításukra most már enyhébb és emberiségesb módot kellene kísérletbe hozni, t. i. azon emberi jogokali felruházást, mi az embert emberré, s öt önmaga előtt is becsesbbé teszi, s elnyomóival kiengeszteli. – Az erkölcsi és politikai viszonyok, az ész, emberiség, sőt a polgári társadalom közérdeke maga is, követelik állapotjuk átalakítását; s noha az öszves magyarhon mindeddig a zsidók polgárasíttatását még nem pártolta is egyhangúlag: mégis mai nap eljött az idő, melly az országnak maga erejére szoruló mostani önállóbb helyzetében, nem annyira a zsidók érdekében, mint inkább maga az országében tette kívánatosbbá mint valaha, ezen szabad népet gyalázó igazságtalanságot valahára eltörölni, s a zsidók polgári állapotjának teljes jobbítására szilárd akarattal egyesülni; mert megváltozott idők e tekintetben is megváltozott szükségeket hoztak elő, s 2-300,000 anyagilag mint szellemileg derekasán használtatható polgár nem csekély nyereség ám a mostani Magyarországra nézve. –

Nehezen lehetne megczáfolni, hogy a nyomorítás járma alatt méltatlanul faggatott és elgörnyedi zsidó, mint szabad ember és polgár mássá ne válnék,

hogy következőleg az okkal a hatásnak is meg kellene szűnnie. S így mint bizonyost állíthatni, miszerint az álladalomban egy lény sem tudná e szerencsét többet és jobban mélytánylani, mint épen a zsidó, ha neki haza adatnék, statustisztelet mutattatnék, s más polgárokhoz hasonlónak tételének jótékonyágában, egy ugyanazon polgári jog és törvény alatt, részesíttetnék. Bizonyítják ezt tetteleg mind azon országok, melyekben a zsidók már polgárosították.

Míg a legtöbb s legjelentősb statusok az azokban tartózkodó hébervallású alattvalókat belföldiek – és statuspolgároknak tekintik, s minden fontos tekintetben a keresztény hitrokonokhoz hasonlónak tenni sürgetik; míg jelesen Amerikában, Hollandiában már 1796-ban, s újabb időben Franciaországban, Némethon több nevezetesb tartományaiban, legújabbban pedig Olasz, Angolhon – s több országokban megegyeztek s megegyeznek a zsidók polgárosításában, s megadák nekik, mit igazságos joggal ember embertől meg nem tagadhat: épen a nemeslelkűségéről Európa szerte elhíresedett magyar nemzet nem győződött volna még meg teljesen a felől: mikép bár milly felekezeti embertársát még 1848-ban is rabigába szorítva tartani akarni, szabad nemzethez, ki szabadságára méltó lenni, s avval vissza élni nem akar, nem illik, szégyenére, sőt terhes vétkévé válik; s hogy e méltatlanság nem az üldözőire, hanem teljes bélyegző súlyával egyedül az üldözőre és nyomorgatóra háramlik vissza.

Mindünnen azon ellenvetést halljuk, miként a

zsidó, az az, többsége, tömege a zsidóknak még nem érett meg az emancipációra.” Nem képzelhetek magamnak olyt embert, ki ép eszével bírván, nem lehetne képes szabad az ember lenni. – Talán a főnebbi ellenvetéssel azt akarják-e mondani, hogy a magyar zsidók többsége nem bír még azon szellemi kapacitással és ösméretekkel, mik szükségesek arra, hogy a polgári társaságban élhessen? – Hát minő fokát a műveltségnek szükséges ugyan az alantabb állású zsidó mesterembernek, kereskedőnek stb, elérnie, hogy hasonállású keresztény társával megmérkőzhessen? Nem képesek-e bár melly állású és keresetű zsidók, hasonállású és keresetű keresztény társaik, különösen pedig az imént polgárosított köznép irányában, a tudományosság vagy talán a tudatlanság versenyét kiállani? ki nem tegnap óta jött Magyarországra, könnyen fog erre válaszolhatni. Ha pedig erkölcsi minősége a zsidóknak forog kérdésben, úgy statistikailag bebizonyult tény, hogy, ha bármelly hatóságnak zsidó és keresztény vétkesei között aránylagos hasonlítást teszünk, az eredmény a zsidókra nézve kedvezően fog kiütni. S ha mindamellett nem tagadhatni, hogy valamint minden felekezettűek, úgy a zsidók közt is léteznek rossz, s az emberi társaságnak veszélyes lehető egyének; úgy kérdelem: mi történik a romlott erkölcsű keresztény polgárral? megfosztatik-e azért a polgári jogtól? – Azért van törvény és büntető hatalom, hogy a javulhatókat javítsa, s a vétkeket büntesse

meg; de azért az ártatlan többségtől a maroknyi el-fajultak miatt, az emberi jogot megtagadni, nem lehet: az ártatlant a bűnössel egyaránt lakoltatni, nem igazságos, nem szabad. –

De „keresetjük módja egyoldalú”. „A zsidók mindnyájan csak kereskedők, – s legfőlebb is orvosokból áll; az emberi társaságnak pedig szüksége van tanítókra, jogászokra, hivatalnokokra, kézművesekre, földművelőkre stb. stb.” S épen itt van a bökkenő. – Kit illet a szemrehányás, o hazám?! – A zsidó nem akar lemondani a kereskedésről, az az: nem hirtelenkedik fedő gunyhóját addig lerongálni, míg más fődél alá is nem tud menekülni, nehogy „két szék között a földre jusson.” – Az illy elővigyázat a zsidó részéről kárhoztató, noha sokan mind a mellett már is más pályán működnek. (L. az 1847 évi „Első magyar zsidó naptár és évkönyv”et.

De „nem ragaszkodik a nemzetiséghez, nem simul a nemzethez, nem olvad egybe vele” – Az elsőt illetőleg bátor vagyok kérdezni: hány magyar szellemű iskola keletkezett az utolsó két országgyűlés óta többi nem magyar ajkú honlako-sink közepette, s hány a zsidók között? Hány ma-gyartanítói állomás hirdettetett azóta a nyilvános la-pokban idegenajkú honfitársink részéről, s hány a zsidókéről? Hány ezer forintnyi költség áldoztatott végre a magyar nyelv nyilvános és külön taníttatá-sára amazok részéről, s hány emezekéről? A válasz és eredmény, remélem, eléggé igazolandják nemze-

tesedési törekvésünket és haladásunkat, a mint azt a nyilvános lapok is egyre bizonyíták. –

Fájdalom! csak az utóbbi szemrehányásnak vagyunk kénytelenek megvallani állapotát. – S ki az oka, hogy még nem olvadtunk egybe? – Valahányszor simulásról van szó, legfőlebb is ebédre hínának meg bennünket, talán csak mert gyanítják, hogy nem szoktuk meg mindnyájan az új eledeleket, s hogy vallásunk megtiltá. Ha aztán gyomrunk még el nem bírja azokat, kész a sepe-ratismus, s a status veszélyeztetve van. – Nem simulunk hozzátok, nem olvadunk egybe veletek, kedves magyar testvérek! mert ti nem akarjátok, eltaszítottok: Tanuljunk meg úszni, s nem eresztetek a vízbe! – Hogy azonban egy kifogástokkal kevesebb legyen, rákezdjük magunkat lassacskán szoktatni konyhátokra is; de tudj' Isten, ha nem gyül-e meg talán épen ez által újra a bajunk? s nem talál-e végre egyik vagy másik azon új panaszra fakadni: hogy a zsidók drágítják a disznózsírt és szalonát! –

Hát a f. e. marcziusi, a történetben örökemlékü események alatt, mikép viselé magát a zsidó a haza és keresztény testvérei irányában? Nemde, eljőve a zsidó magyarok nagy száma szólva: „Testvérek! közös anyánk, a haza java forog kérdésben; védelmezzük! küzdjünk! haljunk meg érte, ha kell! „Igaz” – gondola magában a zsidó” anyánk mostoha mi zsidó magzatai iránt, de – ő anyánk! – Föl tehát! szabadítsuk meg őt! – Midőn sokat je-

lentő néptanácskozásaitokba hévvel vegyülénk; midőn aggodalmatok minket is búsíta, a ti örömeinkben – mert bizony saját magunkéban, jól tudtuk, mennyire lehet még okunk örülni, – értetek és veletek, a haza jobb jövőjének reményén, mi is örültünk; midőn élet- haláli készséggel fegyvert ragadának hitsorsúink; mikor mi többiek is a haza védőinek, a nemzeti őrsereg soraiba szintén beakaránk lépni, helyt a sorban s fegyvert kezeinkbe kívántunk, mert közös anyánk veszélyeztetve int: mi lett a titkos és nyilvános válasz keresztyén testvéreinknek különösen német ajkú legnagyobb részéről? „Hogy ezek a tolakodó zsidók is mindenüvé befúrják magukat!” – S lőn megint a zsidógyűlöletnek új kitörése keletkezöben a Spiessbürgerek és az elcsábított köznép részéről. – Mi lőn eredménye? A törvényhozás kénytelennek véle magát különös tekintetbe venni az egy anyához tartozó családnak jószántából fiákká fogadott tagjai egy részének önfejű ellenzését, s a köznép butább részének morgását, s eltiltatánk szülönk védelmezésétől, el az értté való haláltól, majd csak a nőkkel a tűzhely körül sáfarkodandók, ha, mitől Isten mentsen! vész fenyegeti a hazát; mert az okos politika úgy hozza magával, hogy a keresztyének legyenek a fölöttünk örködő angyalok, mi pedig csak imádkozzunk a zsinagógában. Pedig midőn valakinek mit sem akarnak adni, s mégis elhitetnék véle, hogy kedveztek neki valamivel, úgy örömost Megadhatták volna a zsidóknak ezen követelését,

mi különben is nem az ész hanem a szív sugallata vala. – Ki nem simul hát, s ki akadályozza a simulást, az egybe olvadást? –

Szinte különös azon tisztelt férfiak nézete is, kik a zsidók polgárosíttatását épen a zsidók saját érdekében óhajtsák elhalasztatni, mivel, miként mondják, „a keresztény népesség nagy része nem érte még el a műveltség és az erkölcsi szabadságnak azon magas fokát, melly e korszerű eszme fölfogására képessé tegye, hogy a zsidót magához hasonlónak tekintse.”

E nézetük szerint tehát azért ne részesüljünk a polgári jogok jótékonyságában, mivel mi a szabadságra érettebbek vagyunk a népesség azon részénél, ki úgyan ezen állítás szerint, a szabadságra éretlen, s mégis részesül benne. – Mit mondanának úgyan, ha a törvényhozó testület, az ország nem-nemes keresztény népességétől, a nekik újabban megadott jogokat továbbá is csak azon okból tagadná meg, mert a köznemesség még nem emelkedett a műveltségnek azon megkívántató fokára, hogy a nemtelenek a magáéhoz hasonló részvételt engedjen a törvényhozás- és közügyekben? – Azon ellenvetésre pedig: hogy e kettő közt nem aránylagos a viszony; mert az utóbbiaknál nagyobb volt az elnyomottak száma az elnyomókénál, a zsidóknál pedig épen ellenkező az eset: azon megjegyzésem van, miként ezen aránytalanság csak kissebíteti némileg az igazságtalanságot; de a kissebített

igazságtalanság; még nem szűnt meg azért igazságtalan lenni. – S aztán mit tettek már eddig s mit tesznek jelenleg is a nép fölvilágosítása és igazságos ügyünk iránti fogékonyabbá tétele körül? Vagy csak várjunk, míg majd magától foszlik le a hályog szemeiről? – Ó, így felette soká viselendi még a nemesszívű magyar nemzet ezen égbekiáltó igazságtalanság felelősségének súlyos terhét! –

Miután megmutattuk volna tehát a közönséges bevetések alap- és igazságtalanságát, megkísértjük most közelebről, mennyire képesek jelenben az izraeliták, mint olyanok, vallásuknak a státuséltre vonatkozó parancsai- és tilalmainál fogva, a polgári társaságban hasonló jogok mellett hasonló kötelességeket teljesíteni.

A következesek, miket a kormány izraelita alattvalóját illetve legfölebb tehet, a következők, bogy részéről követelje, elérje és végbevitelve lása: miként a zsidó minden polgári viszonyaiban más felsőséget el ne ösmerjen, mint egyedül az ország fejedelmét éskormanyát; hogy erkölcese- s szokásaiban mindentől tartózkodjék, minek káros el-
Mlönzés volna következes; hogy tehát, midön polgári kötelességek forognak kérdésben, valamelly törvényt, szokást vagy traditiót semmi esetre ne akarjon érvényesülni, mellynél fogva e kötelessenek teljesítésétől visszavonhassa magát; hogy polgári ügyeiben különös, egye-

dül neki sajátja levő nyelvvel és írással ne éljen, s hogy általában mindent elkerüljön mi a kölcsönös bizodalmat közte és polgártársai közt akadályozza. – Minden más igény és követelés, mi a status vagy egyes lakosai részéről a zsidó vallása irányában tételnek, merő kifogás, s legfőlebb is a szándékos igazságtalanságnak szolgálván tétovázó igazolási ürügyül.

Mindenek előtt tehát megvizsgáljuk, ha valljon a zsidók dogmái és törvényei nem ellenkeznek-e ezen felsőbb alapelvvel, s nem tiltják-e el tőlük ezen polgári perfektibilitásnak elérését.

Mózeses törvénye olly rendelkezéseket foglal magában, mellyek az Istenséghezi viszonyt, az embereknek egymás közötti viszonyát, és az ország fejedelme és alattvalói közt levőt határozzák meg.

Ezen törvénykönyv a zsidó vallás talposzlopa; e törvénynek egyes külön rendelkezései, az alattvalónak fejedelméhezi viszonyára való tekintettel, fogják megmutatni, ha valljon megtiltják-e a vallás törvényei az izraelitának, a keresztény felsőségnek, mellytől alattvalóul elfogadtatni óhajt, valamint parancsainak föltétlenül engedelmeskedni, vagy ha ellenkezőt nyilvánítanak-e? –

Mózeses törvénye megparancsolja az izraelitának, fejedelme és ennek törvényei iránt azon szeretettel és hűséggel viseltetni, mellyel neki minden alattvalók tartoznak; kötelességévé tevén egyszersmind, hogy

sem saját érdekét a közönségétől, sem a maga és családja rendeltetését az álladalomnak nagy családjától külön ne válassza. A balesetek, mik a statusfelsőséget érik, őt is szomorítsák, diadalai őt is örvendeztessék, s polgártársai javát minden erőiből köteles előmozdítani. Aboth 3. 2. –

Úgyszinte azt is rendeli mózses törvénye, hogy az izraelita, kivel a status törvényei mint alattvalóval bánnak, vallásánál fogva tartozik, ezen statut hazájául tekinteni, neki szolgálni, azt védelmezni és törvényeinek engedelmeskedni. Gittin 10. –

Az ezen idézvényekből következő eredmények hathatósan megczáfolják azon állítást: mikép az izraelita alattvaló nem emeltethetik a statuspolgár rangjára, mert azon képzelődése, hogy egykori hazáját elvesztette, előlte légyen benne a közjóértti érzelmét, melly az embert hozzá kapcsolja azon földhöz mellyen született; még inkább pedig azon tények, hogy valamint a zsidó mindenkor és mindenütt, midőn az országot, mellyben tartózkodott, töretett, csapás fenyegette, nem csak vissza nem voná magát, de sőt önkénytesen ragadta a fegyvert annak védelmezésére; úgy hazánkban már 2. József ideje óta köteleztetik hazájáért – mellyet annak neveznie sem szabad – a védelmezők seregeihez maga részéről is, népessége számának megfelelő katona mennyiséggel járulni; noha zsidó létére még érdemeinek azon egyetlen jutalmazó és fölbátorító élvezésére, – mit a fölebbhaladás (avancement) nyújthat a hazafinak, kinek állásában a tisztelet legfőbb kincse, szert-

tehetni sincs reménye. S valamint versenyezve küzdött egykor a keresztény hazafiakkal egyetemben némethon közjáváért, és Csehország védelmezését ezrei estével segíté a zsidó is eszközleni: úgy f. e. marczius 13-kán Austria és közvetve hazánk megszabadítására is magyar zsidó adta az első impulsust, zsidó szónokola buzdítólag a szabadságért, zsidó jelent meg a szabadság tolmácsai között Fejedelmünk előtt, zsidó lett a megszabadító csapat élén a szabadságnak első áldozatja, és zsidók segíték és segítik a csendet és rendet helyre állítani s föntartani ott, hol önkénytes ajálkozásukat kajánszínűleg vissza nem utasíták. S így dicsően bebizonyítá a zsidó, miként tudja, mellyiket ösmerje el hazájának, s mivel tartozik neki. –

Hazaszeretetet nem pusztá hang tehát az izraelita előtt, s nincs többé szükség azt bebizonyítani, miszerint az izraelita azon országot, mellynek kebelében született, mellynek lételét köszönheti, s melly őt egyszersmind atyailag pártolja is, valódi szülőföldjének tekinti és becsüli, s hogy azt mint törvényes egyetlen hónát, annál is inkább szeretendi, s szintűgy mint más polgár, oltalmazni és védelmezni tudandja.

De noha eddig csak úgyan sikerült volna is bebizonyítnom, hogy az izraelita kortársak az őseiknek politikai állapotja és a maguké közötti különbséget, valamint annak következményeit belátják; hogy tartózkodásuk földje iránti honszeretet lelkesíti kebleiket; hogy hajlandók és készek, magukat hasonló tör-

vények szerint kormányoztatni, s hogy bebizonyul! rajtuk fegyver kezelésébeni hasonló tehetség, – ínég is föltornyosul még a kételyek és aggodalmak nagy se-rege, az előítélet teljes ereje mellett, azon fontos kérdéssel ellenük: vallyon lehet-e a zsidónál törvénye szerint a szabadságot, eddigi helyzeténél fogva a tehetséget, s kereskedésrei vonzalma mellett az akaratot föltenni, hogy magát a polgári életnek mindennemű hasznos keresetmódja, – különösen a kézművek- és földművelésre rendeltesse; nyilvános hivatalt viseljen, s hogy az emberi tudomány és műiparnak minden ágai! magáéivá is tegye? –

Átmenvén ezen, a polgári társadalomra nézve plly fontos viszonyoknak alapos és körülményes vizsgálására, szükséges lesz előbb a zsidó törvényhozá-sra tekintetet vetnünk:

„Kezeid dolga után fogod magadat táplálni” (Tíz körmöd után fogsz élni.) Zsoltár 128. „Ki földjét műveli, nem koplaland.”

„Kigyermekét mesterségre nem taníttatja, rablónak neveli”. – így mond a Talmud, Kidusin. – A „San-hédrin” kijelenti, mikép ha az izraeliták, kik a statusban türetnek, egy idő óta kényteleníttette látták lakukat, a mechanikai foglalatosságokról, kivált a földművelésről, mi hajdanta egyetlen kereseti forrásuk volt, legnagyobb részt lemondani; ezen visszavonás egyedül állapotjok változékonyságának, a bizonytalanságnak, mellyben mind személyük, mind vagyonuk bátorságára nézve élnek, úgyszinte más-

féle akadályoknak, mik az ország törvényei és rendelményei által műszorgalmuk és munkásságuk szabad kifejlődése elé gördítettnek, tulajdoníthatató. –

Kijelenti továbbá, hogy az izraelitának semmi nemű becsületes mesterség megtiltva nincs; hogy sőt inkább a vallás a mesterségnek űzését érdemül tulajdonítja, hogy a mindenható előtt tetszést nyer, a mesterségeket foglalatossága tárgyává tenni. Aboth 2. 2. –

Fölszólítja az izraelitákat, az ifjúságot művészek és hasznos kézi mesterségek megtanulására vezetni, hogy így a szentírás szerint, a statusbani életre neveljék, s a hazának hasznossá tegyék őt. Ezen törvényeket összehasonlítván, magától kitetszik, hogy a zsidó a politikai és vallásbeli alapelvek szerint nincs kirekesztve azon jogból, személyes tehetségeit saját választása szerint használni.

Az izraelitáktól mechanikai foglalatosságok – s mesterségekre! tehetségüket kétségbe vonni, vagy talán épen tagadni, szinte képtelenség volna; minthogy a természet minden embert egyenlő hajlamokkal és tehetségekkel fölrühásván, mért bánt volna épen az izraelitával mostohán? – A történet, ezen csalhatlan kútfeje minden tudományoknak, ellenkezőt tanúsít.

Ha azonban az izraeliták mindamellett ezred év óta egyedül a kereskedelemre valának szorítkozva; ha a politikai statusalkotmány kényszeríté őket, mindent csupán a nyereség és jövedelem szempontjából tekinteni, minden más tisztességes keresetmódtól el levén tiltva, nem természetes következtetés-e az.

ha e foglalatosság szelleme megrögzött bennük, s hosszas gyakorlat által mindinkább gyarapodott? – Úgyszinte nem állíthatni józan okkal, hogy a nemgyakorlás következése a nem akarásnak: mert, mint érintem, a status megszorítá a zsidók hatáskörét. Hogy pedig az embernek természetes hajlamai minden irányban kifejlődhessenek, szabad mezőt kell arra engedni, minden megszorítás nélkül. Nyissanak meg előtte tágasb hatáskört; hagyják őt szabadabban szántani-vetni, mesterségeket korlátlan űzni, nyilvánosan oktatni, hivatalt viselni stb., s meglátják, hogy mindenre kész, mindenre alkalmas, s mindenben jelesen kitüntetni magát szilárdul törekvendik, s annyival is kevesebben fognak kereskedni, ha már ne kereskedjenek; noha hazánk kereskedésbeli mostani virulóbb állását is legnagyobb részt nekik köszönhetni. Pedig mit ér ország e nélkül? –

Tanúsítja a honi izraeliták mesterség – és földművelésben készakaratját, mellyel az újabb időben nyert noha megszorított egyes engedményt is sietének használni, a f. 1848 évi „Első magyar ísidő naptár és évkönyv-nek illy című czikke: »Adatok a magyar izraeliták statistikájához», rendezte Dr. Pollak Henrik, melly mutatja, hogy p. 100-100 zsidó családra találhatik már is Túrócz megyében,

kereskedő	21.
mesterember	16.
mezőgazda	13.

földmívelő	11.
gyárnok	8. stb.
Borsod megyében, kereskedő	25.
mesterember	20.
földbirtokos	5.
földmívelős	3.
gyámok	5 stb.
Varasd megyében, kereskedő	28.
mezőgazda	23.
mesterember	17 stb.

Bővebben lásd „Naptár 105. 1.

A legfontosb, mi e tárgyban vizsgálendő volna az, hogy mennyiben akadályozzák a zsidókat szertartási törvényeik és ünnepnapjaik hivatási eljárásukban; mennyiben volna legyőzhető a hivatalok és céhek előítélete, s mennyiben von a vállalási alapelvek különbsége bizonyos szolgálatok – s hivatalokrai képtelenséget maga után. „A zsidó tanulóinas nem ehetik keresztény mestere asztalánál, nem is dolgozhatik minden nap, s a zsidó mint mesterlegény nem vádorolhat:” ez vala a legközönségesb ellenvetés. „A zsidó mezőgazda nem etetheti keresztény és zsidó cselédjeit egy asztalon, s ünnepeinek száma és különbsége háborgatják gazdagságát; úgy szinte akadályoztatik ez utóbbiak által, a nyilvános hivatalok viselésében.”

Ámde ez a zsidó dolga, s nem a statusé. Ha a zsidó mezei gazdának nehézségekkel kell küzdenie, mi gondja erre a statusnak, ki azért egyen-

lő kötelességeket követel tők, mint a keresztény polgártól?

Szinte úgy van ez a zsidó kézművessel és hivatalnokkal is, – Történjék az átalakítás bár mikép, ha csak derekas polgár és hivatalnok az eredmény. Hagyassék az minden kényszerítés és megszorítás nélkül az izraelitára, hogy mikép akarja a jogokat, mikkel a kormány fölruházza őt, használni. – Hogy egyébiránt az érintett nehézségek és akadályok nem lehetnek a mostani zsidó irányában épen olly káros befolyásúak s legyőzhetlenek, láthatni abból, hogy a zsidó mindamelllett még is kész és képes mesterséget és földművelést üzni; mert hisz hazánkban már is üzi mindakettőt: vagy pedig máskép kelleti hát magán segíteni tudnia, hogy hátráltatást ne szenvedjen.

Próbálják meg, a zsidóra egyéni tehetségének megfelelő nyilvános hivatalt vagy tanszéket bízni, s győződjenek meg aztán felőle, ha valljon nem tud-e segíteni magán, hogy hivatalbeli kötelességeinek minden tekintetben illően és becsületesen eleget tegyen. – Minek hát az ellenvetés, ha csak kifogásul ne szolgáljon! –

A szertartási törvények gyakorlata legkisebb összeköttetésben sem áll a statuspolgár kötelességeivel, s azért nem is lehet ez a statusnak gondoskodási tárgya. De különben is nem kellene a bölcs törvényhozásnak különös véleményeket tekintetbe vennie; mert a törvények csak azt rendeljék, mi a közjónak hasznot hajt. A ki aztán a törvény

és a maga véleménye közt összeütközésre akad, ám lássa, hogy mikép fog eligazodni rajta. A tapasztalás bizonyítja, hogy az illyes összeütközéseknél a törvény mindig győzött, s a legkülönbeműebb vélemények, mellyek a főnálló törvényekkel homlokegyenest ellenkezni látszanak, idővel annyira módosultak, hogy a politikai közjóval és a polgári viszonyokkal tökéletesen megegyezőkké lettek.

Pillantsunk vissza a múltra, s fogjuk kérdezni: Mi történt ugyan az áldozatok, házassági egyezések, örökösödés és többeknél több szokások fölötti számos izraelita törvényekkel, mellyek emléke csupán a traditióban állanak fön? Nemde elsülyedének a fölvilágosodás nagy tengerében? Hány zsidó asszony rejti el még ma is a haját, s hány zsidó nem mer már hajadon fővel megjelenni szabad ég alatt? Hány zsidó kereskedő bocsátja el szombat- és ünnepnapon házához jövő vevőjét, noha boltját e napokon még is nyitva nem tartja? – Hát kevesebbet harczolt azért a zsidó szombatnapon harczolók seregei között? s nem esznek-e a zsidó katonák keresztény bajtársaikkal egy tálból? nem isznak velük egy pohárból, míg istenüket saját módjuk szerint imádják, háztartásukat saját törvényük szerint vezetik? – Alkalmazzák magukat az idő viszonyai – és körülményeihez, de azért nem szüntek meg zsidók lenni. Ők igaz polgárok, de azért nem kevésbé istenfélő zsidók is voltak. Vagy talán rosszalná az álladalom, ha a zsidók, vallástörvényük lényéhez híven ragaszkodva, ahhoz közelebb határo-

zásokat csatolnak, miket helyzetük és viszonyaik szükségessé tesznek, minden egyebet pedig, mi ezeket akadályozhatná, elmellőznek? Azt csak nem remélhetni. – Ámde ez megint csak a zsidó dolga, mire csupán akkor lehet és lesz gondja, ha a körülmények szüksége úgy hozza magával; de csupán jó remény fejébe megelőzőleg vallását csonkítani: abban, nagyon tartok tőle, a zsidók legeslegnagyobb része soha jó szívvel és lélekkel nem fog megnyugodni. A zsidó nem fogja őseinek eddig is annyi véres áldozatok és kínos gyötrelmek mellett hiven megőrzött vallását egyhamar koczkáztatni, s csak úgy gondolomra áruba bocsátani; pedig annak tekinteti azt, ha az emberi jog megadása, vallása előleges megváltoztatása föltételéhez köttetik. – S ezen vallásos állhatatosság, véleményem szerint sokkal nagyobb garantiát is nyújt a statusnak, zsidó polgárai férfias rendületlensége – és kellőségéről, mint bármely hittől pártolt zsidó-keresztényéről, ki kényelmesség,– dicsvágy – vagy épen hírvágyból, színlelve a kereszténység palástjába burkolózni siet. – A zsidó az által aztán csak azt valósítja, hogy ő az országot, mellyben lakik, hazájául tekinteti, sa törvények – és szokásoknak magát aláveti. Független ettől, független olly rendelveányektől, mellyek hely, kor, éghajlat és más viszonyokrai tekintettel valának alkotva; független mindezekről marad sajátlagos hitvallása. És ha minden időben a vallásbeli fölvilágosodás az általánossal halad, akkor a zsidók vallása is nemesbülni fog.

Vétessenek föl a zsidók a haza sáncaiba, s természetes következése az lesz, hogy a körülmények őket alkalmazni fogják az idő viszonyai- és igényeihez. Vallásuk dogmái módosulandának, szokásaik és erkölcsük tisztulnak, és a zsidók, akarva nem akarva, egybeolvadnak, összeforrnak a nemzettel, ha vallásilag nem is, de annál bizonyosabban politikailag teljesen; – mert hiszen mi köze is az egyháznak a politikához és viszont? –

Bizonyítja ezt más tartományok históriája, mit még elleneink is kénytelenek elösmerni. –

Így Fülepp György uram is, miután ujabban megjelent „A zsidók emancipatioja Magyarhonban nem czélszerű” című zsidóellenes és tartalomszegény füzetkájében több helyen zsidó uraiméknak (!) ősi vallásuk-, jellemük- és szokásaikhoz való ragaszkodása és simulni nem akaró makacsságuk – mint polgarosíttathatásuknak megannyi akadályát ellen kikel: műve 12 lapján, minden gyöngeségek s hiányos nézetei mellett is – mit előszavában nagy szerényen maga megvall, – még is bevallja egyszerűsersmind azt is, hogy „a haladott statusok a zsidók polgarosításához fogtak, melly több statusokban várt sikerrel meg is történt, és így (t. i. midőn már polgarosítottak –) a zsidó nép főnmaradt, de jellemük, szokásaik részint megváltoztak”. (Hát csak mégis simultak, úgy-e? –) Ezen saját bevallása Fülepp György uramnak leghathatósban megczáfolja előbbi okoskodását: miszerint a zsidónak előbb kellene jellemét megváltoztatnia, szokásaitól

elszoknia, vagy talán vallásától végkép búcsút vennie, és így a nemzethez simulni és vele egygyé olvadni, mielőtt polgárosíttatásáról még csak szó is lehetne; meríthetvén ebből egyszersemind azon csalhatlan meggyőződést: miként a szokástóli elszokás, a jellem megváltoztatása, simulás és egybeolvadás, mint okozottak, nem előzhetik meg természetesen az emancipation mint okot, hanem ellenkezőleg. Támogatja ezen eldönthetlen igazságot ama körülmény, hogy a zsidók oly helyen, hol a keresztény testvérek a zsidókat társadalmilag már emancipálták, azaz: köreiket és társaságukat előttük el nem zárták, csak hamar sajátjokká tevék azon qualificatiókat, melyeknek némi hiánya miaít szerző pálczát tör fejük fölött.

Ha azonban a kormány mindamellett az emancipate akadályainak kikutatása és elmellőzése körül szándékozik nagyelkülleg foglalatoskodni; úgy csekély véleményem szerént, nem kellene ezt annyira a zsidó és ennek vallása, [mint inkább keresztény testvéreink irányában elkezdni, hogy azoknak elfogultabbjai világosíttassanak föl és tétessenek mindinkább fogékonyabbakká e kor- és czélszerű kérdés fölfogására; a minek hathatós eszköze volna azon fölszólítást intézkedés, hogy a lelkészek a nép irányában, a tanárok tanítványaik irányában, nem a zsidó ügy ellen, hanem mellette szónokoljanak. Világosíttassék föl a köznép népszerű hírlap és röpiratok útján népszerű alkalmas és emberiséges férfiak által, mint például jeles *Táncsicsunk* az általa szer-

kesztt „Munkások Újságá”ban. Legáltalánosb és legüdvösb hatással működhetik pedig ez ügyben a drámai és regényirodalom: olvasóinak nem egyre azon kevés gyarlóságokat, mikre a zsidókat idő és körülmények kényszeríték, s mellyek legnagyobb részt más vallásbeliekkel is közösek, hanem inkább az ezeket számban jóval felülmúló izraelita erényeket fölmutatván; mit egyszersmind szent kötelességül kellene tekintnie, hogy az által jóvátegye, mit ezelőtt elrontott. Továbbá korszerűbb népnevelés által síb. – A zsidók körüli reformatio ügyében pedig, mellyett, noha idő szülte szükség – s igen kívánatossá lett, – mostanában mégis elhalasztani czélszerűbb volna, csak akkor tenni erélyes lépéseket, sakkor is nem csak zsidó egyházi, hanem világi szaktudósok hozzájárultával is: mikor a zsidónép érezvén ennek szükségét, maga fogja kívánni; fogja pedig kívánni, mihelyt politikai élete kedvezőbb alakot öltött: mert csak akkor lehet biztos sikerre számot tartani, s csak akkor lehet e vallásbeli kérdést minden lelkesmereti kényszerítés nélkül üdvös hatással eldönteni. Minden máskép végbe vitt reformatio, mint kora ellőtti szülemény nem számolhat életre; mert nincs, nem lehet lelkesmereti kényszerítés nélkül alkotva. – Mennyire lehet, például, a vallásszabadság valódi szellemének megfelelő, s üdvös hatású az olly törvény, melly nem kényszeríti ugyan a zsidót, keresztény hitre térni, midőn kereszténnyel egybekel, de gyermekét már eleve is rá szoríta a keresztény hitre? Az illy meg-

szorított theoria megszorítja egyszersmind a praxist is, s így megint csak ott maradunk, hol előbb voltunk. De különben is sokkal nagyobbaknak akarják képzelni a szertartások és ételek törvényeiből eredő nehézségeket, midőn a zsidók polgárosíttatásáról van szó, mint a millyenek azok valóban lehetnek. Már több helyen többször említetett, mikép a különféle keresztény hitfelekezetűeknek tagjai is részint egészen különböző ünnepeket tartanak, s böjtkor az egyiknek tilosak a húsos ételek, míg a másiknak szabadok, s azért mégis békében élnek egymás mellett. Majd az egyik majd a másik enged, és sehol sem kell a statusnak ez állal szenvednie. Hogy a zsidó valameddig megint csak zsidó társaságára szorul, úgy él, eszik, iszik, mint ennél divatos, igen természetes. Ámde álljon kötelességében, keresztény testvérekkel vegyülnie, valljon nem fog-e nolens volens ezekkel élni? Szól e mellett már a jelenkor is; hát még a jövőtől mit várhatni, ha majd hivatásbeli szükség vagy épen kötelesség keresztényt és zsidót egybefűz? Bezzeg, megjárónk, ha eleve is végkép lemondanánk szertásaink özszvegéről csupán a jobb jövő reményeért, s aztán az egyhamar még se következővénei, jóízűen kikaczagtatnánk hiszékenységünkért, vagy is vallásbeli könnyelműségünkért; mert hisz ki alhat jót érte, hogy ezen bevetések nem merő kifogások-e? s hogy a megegyezni vonakodók, sajnálkozva ezen ürügytőli megfosztatásuk fölött, szintúgy más különös kifogást nem koholanduának ki, csak hogy saját érdeküket, melly sze-

meiket kápráztatja, biztosítva tarthassák? – Bizonyítsák be ellenkezőleg ők is tiszta szándékukat, megnyugodván vallásunk mostani nem igen akadályozó állásában, míg az kedvezőbb körülmények következtében, szükségképen még jobbra is alakuland, Hozassék mindkét részről hasonló jó akarat, s bizonyosan bekövetkezik az óhajtott eredmény. így történt az Hollandia-, Francia-hon- és mind azon tartományokban, hol e kérdést jó lélekkel, de nem proforma fölfogták s eldöntették; és tudjuk, hogy a legszebb siker koronázza e nemes és jogszerű tettet: A status, közjava előtt el kell némulnia minden személyes érdek- és gyűlölségnek, s az érdekileg érdeklött majd megtalálja a közjóban saját számadását is.

Annyi százezrek nevében, az emberiség nevében szabad azon várákozást kinyilatkoztatnom és hirdetnem, hogy a fölvilágosodásnak győzedelme annyival szembetűnőbb és fönségesb lesz, minél nagyobb- és forróbbak a várákozások, mikre azon időpont jogosít, mellyben kitelhető legnagyobb erővel oda kellek törekedni, hogy dicső hazánk azon irigylendő központtá váljék, hol erő és egység, műipar és világosodás honolnak. Lássatok hozzá komolyan a nagyszerű munkához, „melly után buzgó imádság epedez száz ezrek ajakán,” és fejezzétek be: koszorúkkal jutalmazand titeket érte az emberiség, és minden idők áldásai nyugvandanak azon szempillanaton, mellyből a jövő nemzedékek, az általános ma-

gyár haza java annál magasztosban sarjadoz, és áldottabb virulásnak indul! –

Most még csak néhány szót azokhoz, kik nincsenek tisztában az iránt, ha valljon a zsidó vallás gyűlöletet, csalást és uzsoráskodást megenged, vagy talán épen parancsol-e a zsidóknak, vagy nem? úgyszinte azokhoz is, kik a zsidóeskü hitelességét és érvényességét vonják kétségbe.

Mielőtt ezeket vallásunk törvénye igaz értelmével is megczáfolnám, szükségesnek tartom kijelenteni, miként saját statusunk megszűntével, megszűnt egyszersmind vallásunk minden politikai és polgári rendelkezvényeinek teljes érvényessége is; ezeknek öszlege fölváltván azon általános határozattal: „dina demalchutha dina”, – az álladalom törvénye törvény: következő vallásbeli ügyeken kívül, nem ösmerünk s nem követünk más saját törvényt, azon országén kívül, mellyben lakunk.

Mózsés törvénye a főnebb mondottak fölött következőket rendel:

„Ne légy bosszúálló, és haragot ne tarts honatársaid ellen, és szeresd felebarátodat, mint tenmagadat”. Levitikus 19. f. 18. v.

„Szeressétek az idegent, mert magatok is idegenek voltatok Égiptum földén”. Deuter 10. 19.

„Ne gyűlöld atyádfiát szívedben”. Lev. 19. 17.

„Ne orozzatok, ne hűtelenkedjete, és ne csaljátok egyik a másikat”. Lev. 19. 1.1.

„Meg ne húzd felebarátodat, s ne erőszakoskodjál ellene”. Lev. 19. 13.

„Igaz mérleg –, igaz font –, igaz szárazmémérő – és hígmérők legyen”. Lev. 19. 36.

„Hogyha jövevény tartózkodik nálad országokban, ne zaklassátok azt. Mint a bensülött legyen előtetek a jövevény, ki köztetek lakik, és szeresd őt mint tenmagadat”. Lev. 19. 33. 34.

„Idegent ne zaklass, ne szorítsd meg őt”. Exod. 22. f. 24. v.

„Ha atyádfia elszegényedik, gyámolítsd őt, hogy jövevény és lakos melletted élhessen. Ne végy tőle kamatot se felt (ráadást), féljed az Istent. Pénzedet ne add neki kamatra, se félne eledeledet”. Lev. 25. f. 35. 36. 37. v.

„Mikor eladsz valamit embertársadnak, vagy veszesz valamit embertársadtól, meg ne csaljátok egymást”. Lev. 25. 14.

Mindezekből kitetszik, hogy Mózsés egyáltalában minden kamat vagy levonat (disconto) melletti üzleteket megtilta, nem tévén különbséget, ha a pénz költés – vagy üzletre vala szükséges. – Ki ellenkezőt tud, ám mutassa föl! – Bámulatos tehát, a zsidók ellen mindig ismételve fölhozott azon szemrehányást hallani, mikép ezek, hogy uzsoráskodhasanak, vallásukra támaszkodnak. Még annál is inkább megütközhetni pedig ezen, hogy e szemrehányást épen azon vallás követőitől halljuk, melly szinte e Mózsés által tett isteni jelentésen alapszik.

Eléggé világosan fejtegetek a Sanhédrin határozásai e tárgyat, s kijelenték; hogy az isteni törvény, melly a hébereknek megtilt, pénzt kamatra kölcsönözni, oda célzott, hogy a testvéri szeretet kötelekeit annál szorosabbá tegye; miből tehát azon általános igazság következik: hogy azon vallás, mellynek eredete Isten közvetlen befolyásának tulajdonítatik, nem viselheti a gyűlölet szellemének még csak színét is, s nem helyeselheti a felebarát elleni csalást. Az ezek felől idézett szentírási rendeletek igazolják ez igazságot.

De még azok is, kik nem azon szempontból indulnak ki, hogy e törvények Istentől eredtek légyen, mindamelllett is elösmerik bennük az erkölcsiség, igazság és rendnek elveit.

Minthogy pedig a vallás az izraelitának megparancsolja, idegenekkel, kik az országban letelepednek, kegyesen és tisztelettel bánni, úgy természetesei ezen érzemények annál is inkább kellett kötelességévé tennie azon nemzet iránt, melly őt kebelebe fogadja, s megengedi, az Istent saját szertartása szerint szolgálnia.

„Jóllehet Mózsés törvénye tiltja a zsidó és zsidó közötti kamatozást”, – így vetik közbe néhány szörszálhasogató elleneink, – „ámde nem-zsidótól ezen rendeletnél fogva: „Idegentől vehetsz kamatot de testvéredtől nem”, még is szabad hát elvenni a kamatot! –”

Szabad de nem köteles, engedelem s

nem parancs. – Erre nézve már annyi volt a magyarázás és felvilágosítás: miként ezen engedmény akkor keletkezett, midőn a zsidóknak saját statusuk levén, a földművelés foglalkozásuk egyetlen tárgyává szabattott, s hogy a kamat elvevése csak azon idegen kereskedőktől engedtetett meg, kik az országból áruikért kiviszik a készpénzt, sőt cserében a gabonákat is, mi által könnyen drágaság is keletkezhetnék országukban: s így a zsidók mostani viszonyaira nézve ezen engedmény annyi, mint ha soha nem is létezett volna. A bölcs Abarbanel következő magyarázatja! adja e szövegnek: „Ezen szavak oda czéloznak, a testvéri szeretetet a zsidók közt mindinkább gyarapítani és megszilárdítani, hogy szükség esetében egymáson kötelességből és szeretetből, minden kamat nélkül segítsenek míg az idegeneknek kamat mellett kölcsönözni szabadságukban állott. Idegenek (az eredeti nyelven: nochri) alatt azonban nem értethetett más, mint azon 7 népfaj, mellyel a zsidók háborúban éltek, s kiknek tehát testvéri szeretettel nem is tartoztak. Hogy ezen engedmény a keresztényekre, kikre roszakaratú félremagyarázók alkalmazni szándékosan feszegetik, sehogy sem vonatkozható, igen természetes; mert hisz akkor keresztények nem is léteztek. Minthogy pedig a zsidók köteleztettek, még az Edomiták, – Esau utódjai, – Izsák fiáéival is, mint testvérekkel bánni, – mikép a bibliában nyilván mondatik: „Az edomitát le ne

alázzátok, mert testvérték”, s így ezen törvény tiltó része az edomitákra is volt alkalmazó: igen természetes, hogy ugyan azon okból, mellynél fogva a zsidók az edomitákat testvéreiknek kellett elösmerniök, szinte a keresztények iránt is kellett testvéri szeretettel viseltetniük, minthogy ezek is nagyrészt zsidóktól származnak, mindnyájokat pedig nem pogányok, – hanem mint az igaz élő istent imádó keresztényeknek tartják. S bizonyos, hogy a zsidók, ha a keresztény testvérek velük s csak némileg testvériesben bánnának, az érintett bibliai szövegből csak hamar megösmernék a kötelességet: a keresztényekkel is viszont testvérileg élni”.

Midőn Napoleon a zsidók polgárosításának szándékát orvosával közölvén, ez azon bevetést tévé, hogy mikép juthatna e gondolatra, miután ezeknek vallástörvényei azt is foglalják magukban: „Idegentől vehetsz kamatot, de testvéredtől nem”, a fejedelem azt válaszóla neki: épen azért fogom őket népemmel egyesíteni, nehogy továbbá is idegeneknek tekintsék. –

Ámde mind ezt csak azoknak mondhatni, kik világosságot keresnek, nem pedig olyanoknak, kik ezt szándékosan kerülük, erősen behunyván szemüket, hogy ne lássák. –

Részemről pedig kérdem: valljon fönáll-e még ezen, a zsidók birodalmának akkori bérvizonyainál fogva hozott rendelmény, a zsidók mostani körülményei alatt is? Hát ma is csak a keresztény fizet ka-

matot vagy uzorát, s nem hasonlól a zsidó is? Hát a zsidó, zsidó vagy keresztény közötti, vagy a keresztény, keresztény vagy zsidó közötti uzoráskodás minő törvényrei hivatkozással történik úgyan?

Tagadhatni-e, hogy az uzora és csalás, vagyis szebben mondva: a mértéken túli tőzséri fogás, anyagi századunk korcs szüleménye, melly a zsidót a kereszténnyel egyaránt elragadta? – Van csaló és uzoráskodó a keresztények közt, van a zsidó közt is; s mi a csuda? a zsidó maga fentartására keresztény testvéreinek erényes és becsületes kereseti módjainak mindenikét utánozni szabadsággal nem bírván, azoknak alattamos és vétkes nemeit gyakorolja egyes zsidó is, hogy élélhesen. S ez mindedig menthetőbb, vagy legalább kémlésre méltóbb vala, mint a keresztények illyes lépése, kik pénzeiket becsületesb módon is képesek használni, s még is uzoráskodnak. – De mért állapodjunk meg csupán a készpénzzeli uzoráskodásnál? Nem szintolly kárhoztató neme az uzoráskodás- és csalásnak, – az igazság szempontjából indulva, – ha például termesztők és fogasztók, kereskedők és mesteremberek stb., majd szerfölötti nyereség mellett, majd rosszabb minőségben vagy hiányos számban, majd mindkétfélekép szolgálnak cikkeikkel vevőiknek és dolgoztatóiknak? Hát nem speculate korunk szülte romlott, vagyis finom üzérkedési tapintat-e ezen alneme az uzoráskodás- és csalásnak is? S a mennyiben ezt tagadni nem lehetne,

Nem igazolja-e ez a készpénzzeli üzérkedésnek utánzasi mesterségét is némileg? S e kettőben a keresztény a zsidótól szükségkép csak annyiban különbözik, hogy népessége számához képest, többen is részesülnek benne, mint a zsidók. – Mondhatni-e azért, hogy a keresztények ezen érintett része veszélyeztetik a statust? S ha igen; kirekesztelnek-e mind ezek a polgári jogok élvezésétől? Mért épen a zsidókat? Mért épen ezeket in soli dum felelősekké tenni? – Vagy talán ez is csak a jogosítottak egyetlen és kizárólagos szabadalma, miben a zsidó, mint nem polgárosított, nem részesülhet? –

A statusalkotmány dolga, az uzsorának és csalásnak, keresztényt és zsidót egyaránt sújtó törvény és eszközök által, a mennyire lehet, véget vetni. Hogy a polgári jogok élvezésétől kirekesztés nem bizonyult be mint e célhoz vezető fogatos eszköz, mutatja a múlt és jelenkornak története. Nem várhatni tehát e tekintetben többet a polgárosítás nemesbítő befolyásától? S ha nem is, –miben alapos okunk lehet kétkedni ugyan, – nem volna-e épen akkor annál nagyobb igazságtalanság, 300,000-nél több embertől a jog- és igazságot minden alapos ok és cél nélkül továbbá is megtagadni?! –

Minél elvitázhatlanabbaknak látszanak ezen következtetések, annál kevesebbé tarlom szükségesnek, a zsidóeskü hitetlenségének olly sokszor megcáfolt tárgyába, a mennyiben ez a zsidó vallás alapelveiből származtatnék, fenekel kerítve ereszkedni.

A zsidók bűnbocsátó napja előestéjén mondani szokott „Kol nidré” féle imatöredék az, a min némmeltyek majd elfogult szűkkeblűség –, majd kaján-ságból főnakadtak, s melly, félszeg állításuk szerint, a zsidónak törvényesen tett esküjét megsemmisítné.

Erre nézve csak azon egyszerű megjegyzésem van, miszerint a törvény előtt vagy ezen kívül, valaki hasznára vagy kárára tett eskünek nem-kötelező erejét, akár avatlanságból, akár más tisztatlan szándékból föltenni, merő képtelenség, melly szerint emberi társaság főn sem állhatna, minthogy az illy iszonyú szabadságnak még azok' érzelmeit is borzadással kellene eltölnie, a kiknek adatott légyen.

Azon hazug koholmányra, mikép a zsidó és zsidó közötti perügyben más esküforma létezne, mint zsidó és keresztény közöttiben, (ha t. i. az eskü a zsidót illeti,) elleneink még nem vetemedtek. A dolog illetén állásában kérdem tehát: ha a zsidó fölperes, ki előtt az állítólagos eskühamisság nagy titkának szintűgy tudva kellene lennie mint alperes hitrokona előtt. Ösmerte az eskü érvénytelenségét: mért nem jutott ugyan még soha egyiknek is eszébe, az ellene tett eskü hamissága és hitetlensége ellen kifogást tenni? Pedig hány és minő tetemes pénzbeli pörök intéztettek s intéztetnek el még ma is zsidók között ugyan ezen zsidó eskü által? Hogy pedig a zsidó takarékos, s pénzét könyelműen ki nem szórja, s egy hamar el nem vitáztatja másától, csaknem példabeszéddé lett.

A ki tehát vagy maga nem akar, vagy nem tud magának az eredeti szövegből világosságot szerezni, annak örömet elmondom itt, miként a zsidó a fogadások fontosságát olly nagyba veszi, hogy, ha magában valamit föltett, vagy önszemélyére fogadott, annak tudtávali vagy tudta nélküli nem-teljesítését vétkül tekinti, kivált ha fogadását Isten neve mellett esküvel erősíté; mert tíz-parancsolatai másodika azt jelenti Exod: 20. f. 7. v: „Ne ejtsd ki hiába Jehova a te istened nevét stb.” S ugyan ezen, a fogadás- és esküröli magas véleményének köszönheti a „Kol nidré” életét; minek azonban, amint megmutattuk, egyáltalában csak a célja, hogy a zsidónak saját személyére tett fogadást vagy esküt, de koránsem a maga és keresztény vagy zsidó közti törvényes esküt föloldja. Ez nyilvános jelentése a benne foglalt szónak „ál náfsothono” (testünkre-személyünkre).

Olly igazságtalanság tehát, – mellyet mindedig be nem bizonyítván, legkevésbé lehet föltenni olly népről, melly fogadásokhoz volt szokva, s mellynek törvénye igazság és méltányosság iránti érzelmet hirdet, – sem valóznak, sem főállónak nem tekintethető, és semminemű jelentőségre nem emelődhetik józan és becsületes gondolkozású ember előtt. –

Ha tehát az eddig tett hasonlítások azon- eredményt alapíták meg, mikép a zsidók hasonló jo-

gok mellett képesek és hajlandók, hasonló polgári kötelességeket teljesíteni; mért ne lehetne méltányos azon igényük: hogy eddig is viselő hasonló kötelességek teljesítése, következetesen és igazságosan hasonló polgári jogok élvezésétől legyenek föltételezve? –

Volt egy idő, mellyben hazánk története nem a nemzet sorsát és viszontagságait, hanem az uralkodott fejedelmek életrajzát legkisebb részleteiben tárgyalá; s úgy látszék, mint ha a fejedelem személyesítné az országot, s nem a nemzet; mintha a nemzet a királyért, s nem a király a nemzetért létezne. Azon időben a zsidó nem igényelhetett polgárjogi élvezést stb.; mert nem részesült a közteher viselésében, hanem ideiglenes tartózkodásáért egyszerűen türelmi adót fizetett, még pedig nem az ország javára, hanem a királyi kincstárba. Ez tehát következetes vala. De millyen a zsidók mostani állása? Fölebredvén a nemzet öntudata, álladalmi élete jog –, szabadság – és egyenlőségen alapuló önállóbbá lett. A zsidó, mint egyik teherviselő alk-része a nemzetnek, osztozik az országnak minden viszontagságaiban és közterheiben a keresztény lakosokkal teljes egyenlő mértékben. A zsidó nevezetesen 30 év óta részesül a közadó –, utcsinálás –, vontató –, hadiszolgálat – és minden másban, minél fogva nem látszik többé idegennek tekinteni, s ezen kötelességeire nézve, a szó szoros értelmében, magyar; de mind a mellett kire-

kesztetik mind ezen kötelességeket föltételező polgári jogok kedvezéséből, s így sorsára nézve zsidó maradt; sőt állása az előbbinél is szomorúbbá lett; mert benszülött s régóta teherviselő létére, minden tett szolgálata ellenére is, sokkal idegenebb a német –, cseh – vagy más külföldinél, ki, ha kedve tartja, hazánkban letelepszik, birtokol vesz, s az 50 évnél is többet szolgálthoz hasonlóvá lesz. Már pedig ebben se következetesség, se igazság. –

De az ebben létező következetlenséget és igazságtalanságot mellőzve is, okszerű és ildomos-e úgyan, a statusban csak egy lényt is olly helyzetben hagyni, hogy igazságos oka legyen, belsejében talán még a kényuraság- és zsamokságot, mint igazságosabbat visszaóhajtani? s öt illy módon hazájától, úgyszólván, elidegeníteni? –

Kecsegtet a remény, hogy az igazság szava nem hangzik el továbbá is meghallgattatlanul, s hogy az emberiség és a közjó érdekek tekintetéből, komolyan és tettelesen arra törekvendenek, hogy az izraelita honlakosok iránti igazságtalan és politikai tapintattal ellenkező bánásmód megszüntetésével, annak káros következései és végképpen elenyésztessenek; mi azon természetes befolyást idézendi elő, hogy a hasonvehető honpolgárok száma jóval szaporodik.

Nem lehet tehát többé azon kérdésről a szó: a valljon a polgárosítás magában véve jogos vagy jogtalan-e? hanem legfittebb is arról: ha valljon

általános polgári jog, vagy csak egyes korlátlan jogok mondassanak-e ki az izraelita magyarokra?

Valóban át nem látom, hogy erre nézve lépcsőnként! előkészülésre volna szükség; föltéve, hogy a zsidó se többet se kevesebbet nem nyer, mint hasonló viszonyok alatt a keresztény, s föltéve azt is, hogy mind a kettő irányában igazság és törvényhatóság hasonlólag őszintén kezeltesék. Szóval: ha szorosán csak ahhoz ragaszkodunk, hogy hasonló jog, hasonló kötelességet föltételezzon.

A história bizonyítja, hogy Hollandiában 60,000 zsidónál több emeltetett egy napon polgárijogra, és ölvén évi tapasztalás után, különbözőféle kormányzási változások mellett, polgárosíttatásuk megszorításáról még csak nem is gondoltak. Csehországban megengedtetett a zsidóknak az iparszabadság, és harmadánál többen elhagyák a kereskedést, s mestersegekre és kézművekre adták magukat. Franciaországban a zsidók, polgárosíttatásuk következtében, vallásuk föntartása mellett is, olly igaz francziák lettek, hogy nem csak nyilvánosan tanítanak, hivataloskodnak stb., hanem a nép bizalma közölük népképviselőket is nevezett ki; sőt újabb időben, szinte a nép bizalmánál fogva, egyes zsidók a legmagasb statusméltóságra is emelkedtek. S így szolgálnak több más tartományok is szóló jeleivel annak, hogy a zsidók, a nekik megadott polgári egyenlőség, úgyszinte a különbözőféle társadalmi viszonyok által, mellyekkel

új állásuknál fogva mindinkább érintkezésbe jöttek, a műveltségnek kitűnő fokát érték el; jelesen az értelmiség- és műiparban kiképződés utáni törekvésükben, a keresztény statuspolgároktól hátra nem maradtak.

Hogy pedig ezen általános egyenlőséget, e szerencsés emancipatiót egyszerre előidézhessek; s a zsidók százezreit, kik szintolly becsületesen gondolkodnak és éreznek, mint minden más felekezetűek, a századok óta hordott rabbilincsektől egy ütással megszabadítsák, s őket emberekké, magyarok- és polgárokká emeljék: arra csak egyetlen komoly határozat szükséges, egyetlen férfias elszántsággal kimondva a következő országgyűlésen.

Ezt óhajtjuk, reméljük s méltán várhatjuk azon honatyák igazságszeretetétől, kiknek öszves gyermekeik java egyaránt szívükön fekszik; valamint azokétől, kikről nem akarjuk, nem tudjuk elhinni, hogy az imént lefolyt országgyűlésen szándékosan csak azért emeltek volna bennünket pillanatig reményünk' legmagasb csúcsára, hogy onnan örvénybe visszazuhanásunkat annál kínosban éreztessék velünk: leginkább ez által tevén ki hitsorsosink nagy részét elvetemedett orgyülevész rablócsoport kegyetlen martalékjává. Jogosítva érezzük magunkat arra, mikép azon dicső korférfiak, kik az igazság mellett olly hévvel buzognak, hogy azt még az 53 év előtt méltatlanul előtt Martinovics és társai hült tetemei-

re is kiterjesztenék, annyi százezer élő honlakost szellemi halál sarvasztó karjaiban továbbá is meg nem marasztalandanak.

A választófalnak teljes berontása nélkül a polgári viszonyban, a főnálló epesztő és sanyargató előjogok teljes megszüntetése nélkül; ezen igazságos alapelv teljes elismerése nélkül: hogy hasonló kötelességeknek hasonló jogokkal kell Járniook nem lehetnek az átalakításnak áldásdús következményei; s míg a szabadok mellett mások rablánczokban nyögnek, addig nincs, nem lehet valódi szabadság, mert „öröm és bú egy kebelben nem honolhat.” –